

Atıf / Citation

ÇELEBİ, C. (2022). “Şener, Hasan (2021). Müstecâbî-zâde İsmet Müntehâb Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm. Ankara: Edebiyat Ortamı Yayınları, 158 s. ISBN: 978-605-9819-51-0”, *Gazi Türkiyat*, 30: 282-285.

Geliş / Submitted 12.05.2022
Kabul / Accepted 10.06.2022
DOI 10.34189/gtd.30.016

MÜSTECÂBÎ-ZÂDE İSMET MÜNTEHÂB TERCEME-İ RUBÂİYYÂT-I ÖMER HAYYÂM

Şener, Hasan (2021). Müstecâbî-zâde İsmet Müntehâb Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm. Ankara: Edebiyat Ortamı Yayınları, 158 s. ISBN: 978-605-9819-51-0

Ceyda ÇELEBİ*

“Dörtlük” anlamına gelen rubâî, belirli aruz kalıplarıyla yazılan dört mısradan oluşmakta ve rubâînin yanı sıra *terâne*, *çâr-mısra* ve de *dü-beyt* gibi isimlerle anılmaktadır (Aça vd. 2009: 212). Çok zengin bir mana ve muhteva örgüsüne sahip olan rubâînin (Albayrak 2008: 178) İran edebiyatında ortaya çıkma zamanı kesin olarak belli olmamakla birlikte kaynağının İslamiyet öncesine dayandığı ve halk arasında sıkça kullanıldığı bilinmektedir (Öztürk 2008: 176). Rubâî denince akla gelen ilk isim ise Ömer Hayyâm’dır. Hayyâm’ın rubâîlerinin İstanbul’da 1485’e kadar giden eski yazma nüshalarının bulunması, münevverler tarafından okunduğunu ve beğenildiğini göstermektedir (Andı 1999: 11). Öyle ki bu rubâîlerin pek çok Türkçe tercümesi de bulunmaktadır. Türk Edebiyatında bu tercüme kaleme alanlar arasında ise Muallim Feyzi Efendi (1886), Abdullah Cevdet (1914), Abdülbaki Gölpınarlı (1953), Asaf Hâlet Çelebi (1954), Vasfi Mahir Kocatürk (1955), Yahya Kemal Beyatlı (1983) ve Mehmet Kanar (2000) gibi isimler vardır.¹

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE. ceyda.celebi@hotmail.com. ORCID: 0000-0001-5601-0556

¹ Ömer Hayyâm rubâîlerinin Türkçe tercüme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Andı 1999)

İbn-i Sînâ ekolüne mensup bir âlim olduğu kabul edilen Hayyâm; astronomi, cebir, tıp, geometri, fizik ve müzikle ilgilenmiş ayrıca ismini ölümsüzleştiren rubâiler kaleme almıştır (Unat 2007: 66). Şairliği çok sonradan keşfedilen Ömer Hayyâm, İran şiirinde rubâî ile özdeşleştirilen tek şair olmuştur (Kırlangıç 2007: 68). Ayrıca Türk Edebiyatında iyi tanınan Hayyâm, gerek Divan gerekse Yeni Türk Edebiyatı şairlerince severek okunan ve etkisinde kalınan bir şairdir (Andı 2000: 1).

Konuyla ilgili en güncel yayın, Prof. Dr. Hasan Şener'in *Müstecâbî-zâde İsmet Müntehâb Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm* adlı kitabıdır. Bu çalışma Temmuz 2021'de Edebiyat Ortamı Yayınları'ndan çıkmıştır. Giriş ve üç ana bölümden oluşan eserin ilk bölümü Müstecâbî-zâde Mehmed İsmet Bey'in hayatı ve eserlerine ayrılmışken ikinci bölümde, *Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm* adlı eserin yazma nüshaları tanıtılmış ve muhteva özelliklerine değinilmiştir. Üçüncü ve son bölüm ise eserin tenkitli metnini ihtiva etmektedir.

Şener eserine, giriş kısmında rubâî nazım şekli ile ilgili bilgiler vererek başlamıştır. Devamında ise yazar; söz konusu nazım şeklinin menşei, muhtevası, divan şairlerince diğer nazım şekillerine nazaran daha az ilgi görmesi ve bunun sebepleri, Ömer Hayyâm ve rubâilerinin dünya çapında üne kavuşması gibi konular üzerinde durmuştur. Daha sonra ise giriş kısmı, Hayyâm rubâilerinin 48 Türkçe tercümesi sıralanarak verilmiştir.

"Müstecâbî-zâde Mehmed İsmet Bey" başlıklı ilk bölümde gazeteci, hukukçu, şair ve yazar kimlikleriyle Meşrutiyet Dönemi'nin önemli simalarından (Şener 2021: 17) olduğu vurgulanan İsmet Bey'in soy ve aile bağları, eğitimi, meslek hayatı, kişilik özellikleri, şairlik yönü, ilmi ve evliliği gibi çeşitli konular hakkında bilgi verilmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî, İbnülemin Mahmud Kemal, Yunus Nadi, Kemalpaşazâde Said, Mehmed Suûd el-Mevlevî ve Ahmed Midhat Efendi ile dost olduğu (Şener 2021: 20) belirtilen İsmet Bey'in ölümü üzerine Suûd el-Mevlevî tarafından düşülen tarihe de burada yer verildiği görülmektedir. Ardından İsmet Bey'in *Dâstân-ı Zafer*, *Furûk-ı Elfâz*, *Lugat-ı Nâcî*, *Muvaffakiyyât-ı Osmâniyye yâhud Yâdigâr-ı Zafer*, *Na'ilî-i Kadîm*, *Rafael*, *Rehber-i İttihâd*, *Rubâ'îyyât-ı Ömer Hayyâm*, *Şükûfeçîn*, *Terâne* ve *Yâdigâr-ı Şehrâyîn* adlı eserleri hakkında bilgi verilerek bölüm sonlandırılmıştır.

"Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm Hakkında Genel Bilgiler" başlıklı ikinci bölümde, Şener tarafından öncelikle *Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm* adlı eserin yurtiçinde tespit edilen üç yazma nüshası olduğu ancak bu nüshalar arasında müellif

hattının bulunmadığı (Şener 2021: 27) ifade edilmiştir. Devamında, söz konusu edilen üç nüshanın ayrıntılı künyeleri ile bu nüshalara ait genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra ise eserin muhteva hususiyetleri üzerinde durulmuştur. Müstecâbî-zâde Mehmed İsmet Bey'in *Müntehâb Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm Tercümelere*, Hayyâm rubâîlerinin mensur bir tercümesidir (Şener 2021: 7).

Şener'in değerlendirmesine göre; Ömer Hayyâm'ın hayatı, felsefesi, matematik ve astronomi bilgisi; tarih boyunca kullanılan takvimler, vahdet-i mutlak ve vahdet-i vücûd anlayışı hakkında geniş bilgiler içermesi; bazı rubâîlerin yazılış hikâyelerinin edebî bir üslupla anlatılması ve rubâîlere dair yorumlar dikkate alındığında, İsmet Bey'in eseri tercüme olmasının yanı sıra telif bir eser özelliği de taşımaktadır (Şener 2021: 36).

"Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm'ın Tenkitli Metni" adını taşıyan üçüncü bölümde Şener, ilk önce tenkitli metni oluştururken izlediği yöntemi maddeler hâlinde sıralamıştır. Takiben, kullanılan transkripsiyon alfabetine yer verilmiş; bunun ardından ise eserin tenkitli metni okuyucuların dikkatlerine sunulmuştur. Mensur bir mukaddimesi bulunan eser, Ömer Hayyâm'ın doğumu, ailesi ve tahsil hayatına ilişkin bilgiler ile başlamaktadır. Bu bilgileri Ömer Hayyâm'ın ilmi yönü, Nizamü'l-mülk Ebu'l-Kasım ve Hasan Sabbah ile medresede başlayan arkadaşlığı, ileride önemli bir makama gelirse birbirlerini koruyup kollamak üzere sözleşmeleri ve Hayyâm'ın çeşitli takvimlerle alakalı derin bilgisi takip etmektedir. Hemen ardından başlayan asıl bölümde ise Hasan Şener tarafından numaralandırılan rubâîler, Arap harfleriyle; İsmet Bey'in rubâîler hakkında verdiği bilgiler ise latin harflerine aktararak verilmiştir. Eserde açıklamaları ile birlikte toplamda 176 rubâînin yer aldığı görülmektedir.

Prof. Dr. Hasan Şener, vücuda getirdiği eserin sonuna bazı "Ekler" ilâştirmiştir. Bu eklerden ilki yazma eserin nüshalarından birinde bulunan ve müstensih Ebu's-Suûd-zâde'nin Müstecâbî-zâde İsmet Bey hakkında verdiği genel bilgileri ihtiva eden metnin çeviri yazısıdır. Bir sonraki ek de yine aynı müstensih tarafından, aynı nüshaya ilâştirilmiş bir hatırlatma notu olup yine eserin müellifi Müstecâbî-zâde hakkındadır. Üçüncü ek ise eserin farklı bir nüshasında bulunan ve nüsha sahibi Fahri Bilge tarafından yazılmış notun çeviri yazısıdır. Bu eklerden sonra bulunan kaynakça ile beraber eser tamamlanmaktadır.

Sonuç olarak Hasan Şener'in titizlikle hazırladığı bu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı alanına yapılmış kıymetli bir katkıdır ve konuya ilişkin yapılacak pek çok çalışmanın da önünü açacaktır.

KAYNAKÇA

AÇA, M. vd. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.

- ALBAYRAK, N. (2008). "Rubâî". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 35: 177-178.
- ANDI, M. F. (1999). "Türkçe'de Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm Tercümeleri". *İlmi Araştırmalar Dergisi*, 7: 9-29.
- ANDI, M. F. (2000). "Müstecâbîzâde İsmet'in Müntehab Rubâiyyât-ı Hayyâm Tercümesi Adlı Eseri". *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIX: 1-12.
- KIRLANGIÇ, H. (2007). "Ömer Hayyâm". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34: 68-70.
- ÖZTÜRK, M. (2008). "Rubâî". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 3: 176-177.
- ŞENER, H. (2021). *Müstecâbî-zâde İsmet Müntehâb Terceme-i Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm*. Ankara: Edebiyat Ortamı Yayınları.
- UNAT, Y. (2007). "Ömer Hayyâm". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34: 66-68.